

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

**S T U D Y**

*You have Downloaded, yet Another Great Resource to assist you with your Studies 😊*

*Thank You for Supporting SA Exam Papers*

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ [www.saexampapers.co.za](http://www.saexampapers.co.za)



**SA EXAM  
PAPERS**



# basic education

---

Department:  
Basic Education  
**REPUBLIC OF SOUTH AFRICA**

## **SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS**

**SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA PELE (FAL)**

**LEPHEPHE LA PELE (P1)**

**2019**

**MEPUTSO: 80**

**NAKO: Diiri tše 2**

**Palomoka ya matlakala a dipotšišo ke 12.**

## DITAELO LE TSHEDIMOŠO

1. Lephephe le, le arotšwe ka DIKAROLO TŠE THARO, e lego YA A, YA B le YA C.

KAROLO YA A: Tekatlhaloganyo (30)  
KAROLO YA B: Kakaretšo (10)  
KAROLO YA C: Thutapolelo le Tšhomišopolelo (40)

2. Badišiša ditaelo ka šedi. Araba dipotšišo KA MOKA.
3. KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE e ngwalwe letlakaleng LE LEFSA.
4. Thalela mošomo wa gago ka morago ga KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE.
5. Dikarabo di nomorwe go swana le dipotšišo.
6. Tshela mothaladi ka morago ga karabo YE NNGWE le YE NNGWE.
7. Ela hloko mopeleto le tlhamego ya mafoko.
8. Nako ye e ukangwago:  
KAROLO YA A: Metsotso ye 50  
KAROLO YA B: Metsotso ye 20  
KAROLO YA C: Metsotso ye 50
9. Ngwala ka bothakga ka mongwalo wo o bonalago.

**KAROLO YA A: TEKATLHALOGANYO****POTŠIŠO YA 1**

- 1.1 Badišiša temana ya tekatlhaloganyo ye e latelago gore o tle o kgone go araba dipotšišo ka yona.

**SETŠWELETŠWA SA A****KE GA MMA GA MPONE**

- |   |  |          |
|---|--|----------|
| 1 | Gantši ge dipoelo tša marematlou di etšwa barutwana ba tsenwa ke mororomelo. Barutwana ba swara dipelo ka diatla mola le diyamaleng di se sa tsena. Lesiba le yena o be a letile dipoelo tša marematlou ka phišegelo ye kgolo. Di rile ge di etšwa, a ikhwetša a tšweletše gabotse. Se se ra gore o ya go thoma ngwaga wo moswa lefelong le leswa, dithutong tša godimo. Motswadi a swanelwa ke go emaemela ngwana gore a yo thoma ngwaga wa dithuto ka mafolofolo.  | 5        |
| 2 | Go fihleng ga gagwe yunibesithing, o ile a ingwadiša gomme a fiwa madulo. Lethabo e bile la go se lekane le selo gobane o ile a ipeakanyetša lefelo la gagwe la madulo gabotse. A re go fetša bothakga bjoo a yo lekola diphapoši tša boithutelo. Letšatšing la mathomo, bagolo ba yunibesithi ba ba amogetše ka tshwanelo. Ba ba lemošitše gore ga go yo a yago go šalwa morago ka dithuto le gore ba be le maikemišetšo ka bobona. Kgankga e ile ya ja nkgawane gomme ge e le ntepa yona ya ja legeu. Ya ba semphete ke go fete, ge bafahloši ba swere ba fahlolla baithuti. | 10<br>15 |
| 3 | Motšeakatsebe o tšere, a itshwarela gore ka moso a tle a kgone go ipshina ka melekwana ya mo yunibesithi. Lesiba le yena o gare ga baithuti bao. Ge beke e fela ke ge a sa tšerwe ke mantladima. Labohlano ya ba manamolele gomme baithuti ba ithoma dikgapane. Go tlogeng ga gagwe le bagwera diphapošingthutelo ba leba boitapološongtsoko. O be o ekwa ka mmimo go <i>porotla</i> gore mo ga go robalwe. Lesiba a hlakana hlogo ge a bona tšeo ka ge e le kgale a di duma. O feditše beke a nagana ka taba ye, fela a hwetša e sa mo fe ntlha le thito.                     | 20       |
| 4 | Mokibelo wa go latela, a tšea sepheto sa go ba šala morago ka ge dipotla tša gagwe dingangane. Gabotse mašeleng go nwewa afe, ka ntle le ona ale batswadi ba ba filego ona a go lefela dithuto? Go tloga tšatšing leo Lesiba a lemoga gore boithabišo ke maphaaphaa. La Mošupologo botse bo bonwe ke ba go di dula kgauswi ka ge moisa mahlo e be nke ke bobete. Papatlase e mo ngangile. Mo a fetilego gona batho ba šala ba itshwere dinko o be o kare go fetile poponono.   | 25<br>30 |
| 5 | Melekwana ya <i>semesetera</i> e rile go kokota, ya ba moisa ga se a itokišetša selo. Go ngwala ya fo ba go itlhatlola, mola tše dingwe le leina la gagwe le sa tšwelela lenaneong la ba go ngwala ditlhalobo. Gwa pethega la gore a di gole mmogo di tla bonwa mohla wa kotulo.   | 35       |

6	Dipoelo di rile go tšwa, Lesiba a ikhwetša a sa tšwelela fao. Hlogo ya mo golela, a se tsebe gore batswadi o tlo ba botša eng. Ka kwešišo ya gore a ka se sa dumelelwa yunibesithing, ka ge a kolota e bile a šitilwe, a loga maano a go tšwa bothateng bjoo gomme a dira gore batswadi ba nagane gore e sa le moithuti. Theknolotši ka ge e le makgonatšohle, a bona e le yona e ka mo namolelago. Moisa a napa a gopola <i>khomphuthara ya gagwe</i> . A šomiša mabjoko a gagwe go loga mathaithai ao a kago mo hlatlola mo tlalelong ye. A ikadima <i>emblem</i> e ya yunibesithi, a thaepa dipoelo tša go phadima ka yona, a romela batswadi.	40
7	Dipoelo tšeo di thabišitše batswadi ba gagwe kudu ba be ba fahlwa. Ba mo romela mašeleng a mantši ka kgopolo ya gore ngwana o holofetše dithuto. Mašeleng ale a thušitše Lesiba kudu go lefela madulo a maswa ka ge a rakilwe go a ka yunibesithi. Kgwedi ge e fela, e tsebja ke bona ka go lemoga ge Lesiba a ka ba a na le tlhaelelo ya dijo. Ka gona go se hloke selo fao ga Lesiba, a napa a ikhweletša mosadi. Mafelelong a ngwaga moisa a se dire phošo ya go nyantšha batswadi monwana ka go se ba romele dipoelo gae, gore lešoba la mašeleng le se thibege. Batswadi ba Lesiba ba ile yunibesithi go yo mmona. Manyami ya ba gore ga e sa le moithuti gomme ba šupša lekheišeneng. A hwetšwa, a tšewa ka diethiethi go ya gae.	45 50 55

[Boitlhamelo]

- 1.1.1 Tsopola dilo TŠE THARO go ya ka temana ya pele tšeo di laetšago go tšhoga ga barutwana pele ba amogela dipoelo. (3)
- 1.1.2 Efa lentšu leo le laetšago go ba le 'mahlahla' temaneng ya mathomo. (1)
- 1.1.3 Ke dilo dife TŠE PEDI tšeo Lesiba a di dirilego ka morago ga go ingwadiša yunibesithing? (2)
- 1.1.4 Ka dintlha TŠE PEDI go tšwa temaneng ya bobedi tšweletša ka fao bafahloši ba ilego ba eletša baithuti ka gona. (2)
- 1.1.5 Hlaloša mebolelwana ye e latelago go ya le ka mo e šomišitšwego ka gona mo temaneng ya 2:
- (a) Ke nnete kgankga e ja nkgawane. (1)
- (b) Ya ba semphete ke go fete. (1)
- 1.1.6 Kgetha karabo ya maleba. Lentšu le 'mantladima' temaneng ya 3 le laetša:
- A Kgakanego  
B Kwešišo (1)

- 1.1.7 Tsopola tiragalo yeo e ka dirago gore Lesiba a išwe kgolegong go tšwa temaneng ya 7. (1)
- 1.1.8 Ka dintlha TŠE THARO laetša ditlamorago tšeo di ka tšweletšwago ke ditiragalo tša temana ya 5. (3)
- 1.1.9 Ka dintlha TŠE THARO ke eng seo se ka dirwago go fediša ditiragalo tša mohuta wo?  
'A ikadima *emblem*e ya yunibesithi, a thaepa dipoelo tša go phadima ka yona, a romela batswadi.' (3)
- 1.1.10 Ka dintlha TŠE PEDI utolla molaetša wa hlogo ya ditemana tše tša ka godimo. (2)
- 1.1.11 Ge o be o le Lesiba ke eng seo o bego o ka se dira ka morago ga ge batswadi ba go bušeditše gae? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)
- 1.1.12 Ke maikutlo afe ao a go aparelago ge o bala ditemana tše tša ka godimo? Fahlela. (2)
- 1.2 Lebeledišiša seswantšho sa tekathaloganyo sa go latela gore o tle o kgone go araba dipotšišo ka sona.

### SETŠWELETŠWA SA B



[Inthanete]

- 1.2.1 Kgetha karabo ya maleba. Seswantšho sa ka godimo se laetša:
- A Monna o bešetša mollo.  
B Monna o tima hlaga.  
C Monna o nwešetša dibjalo.  
D Koloji ya setimamollo. (1)

- 1.2.2 Efa selo SE TEE seo se laetšago boitšhireletšo seswantšhong. (1)
- 1.2.3 Na tiragalo ya seswantšhong se e ka thibelwa bjang? Hlaloša ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 1.2.4 Ka dintlha TŠE PEDI laetša ditlamorago tša tiragalo ye. (2)

**PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30**

**KAROLO YA B: KAKARETŠO****POTŠIŠO YA 2**

Bala temana ya ka tlase gore o kgone go ngwala dintlha TŠE ŠUPA ka mantšu A GAGO ao a sa fetego a 70 ka dikganyogo tšeo batho ba bago le tšona mathomong a ngwaga.

**ELA HLOKO**

1. Ngwala mafoko ao a feletšego.
2. Nomara mafoko a gago go tloga go 1 go fihla go 7.
3. Ngwala ntlha E TEE lefokong LE LENGWE le LE LENGWE.
4. Laetša palomoka ya mantšu ka mašakaneng mafelelong a kakaretšo.

**SETŠWELETŠWA SA C****NGWAGA O MOSWA**

Ke sephethephethe. Lethabo le tletše mahlakore ka moka a bophelo. Go thomile ngwaga o moswa wo mang le mang a hutšago tša go kgotsofatša nama le moya. Dithapelo di gohlegohle, ka mekgwa ya go fapana. Yo a hlomolago pelo ke Modimo le badimo ka gore letšatši e le leo ga go yo a sa galagalego. Bohle batho ba kgopela katlego maphelong a bona. Katlego re bolela ka maphelo a mabotse a go ba le dintlo le dikoloi tša mabaibai. Bana ba dikolo ba rapelela katlego dithutong tša bona, mola bao ba šetšego ba tšweletše ba kgopela go hwetša dikgoba diyunibesithing/mešomong.

Ba go se šome ba kgopela mešomo, ba go šoma ba na le tumo ya ditlhatlošo. Ba go nyaka manyalo ba a nyaka, bao ba lego ka gare, bangwe ba nyaka go tšwa. Batšofe ba swere ya bona thapelo, 'bophelo bjo botelele' mola o bona gabotse gore e fula e okametše ka leopeng. Bakgalabje bona ba lebeletše gore leruo la bona le tlo ata go feta ngwagola. Ka gare ga thapelo tše, bana le masea ba a balwa, ka gore ba tshephišitšwe dimpho ngwageng wo. Gohle go rena moya wa šebešebe.

[Boitlhamelo]

**PALOMOKA YA KAROLO YA B: 10**



**KAROLO YA C: THUTAPOLELO LE TŠHOMIŠOPOLELO****POTŠIŠO YA 3: PAPATŠO**

Lebeledišiša papatšo ye gomme o arabe dipotšišo tša go e latela.

**SETŠWELETŠWA SA D**

[E amantšwe go tšwa go inthanete]

3.1 Go tšwa lefokong la ka fase tšopola lekopanyi leo mmapatši a tšweletšago tlhohleletšo ka lona.

(1)

'... dilwanalwana tša go ithabiša le mašeleng a gona.'

3.2 Papatšo ye e mabapi le ...

- A dithapo tša mohlagase.
- B kabo ya madi.
- C bagobatšwa.
- D mašabašaba.

(1)

3.3 Ke dilo dife tšeo mmapatši a di šomišitšego go gokagoketša batho go tla lefelong le? Efa TŠE PEDI fela.

(2)

3.4 Na mohola wa fonte e kgolo le e nnyane mo papatšong ke eng?

(2)

3.5 Seswantšhong go bonala motho a apere ditlafafo yo mongwe a swere polo. Tšweletša mehola ya tšona.

(2)

3.6 Ke ntlha goba kgopolo go re: 'Madi ke bophelo'? Fahlela.

(2)

**[10]**

**POTŠIŠO YA 4: KHATHUNI**

Lebeledišiša khathuni ye le mantšu a yona gomme o arabe dipotšišo tša go latela.

**SETŠWELETŠWA SA E**

[E amantšwe go tšwa go *Sunday World*, 2017]

- 4.1 Tiragalo ya mo khathuning e diragala lefelong lefe? Fahlela. (2)
- 4.2 Kgetha karabo ya maleba. Khathuni ye e mabapi le go thuša bao ba ...
- A nago le kgatelelo ya monagano.  
 B opšago ke hlogo.  
 C metšego manaka.  
 D robalago ka dieta. (1)
- 4.3 Ke eng seo se laetšago gore monna wa pudula ya 1 ke moetapele mošomong? (1)
- 4.4 Tafoleng ya ngaka go na le didirišwa tše pedi. Tšweletša mošomo wa tšona go ya ka khathuni ye. (2)
- 4.5 Ka dintlha TŠE PEDI ke eng seo o naganago gore motho wa pudula ya 2 o swanetše go se botša molwetši? (2)
- 4.6 Gantši motho wa go swantšhwa a metše manaka o swantšhwa/bapetšwa le eng? Fahlela ka lebaka. (2)

**[10]**

**POTŠIŠO YA 5: SENGWALO**

- 5.1 Bala temana ya sengwalo ya ka tlase ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go latela.

**SETŠWELETŠWA SA F****MOTHO BOKAMOSO O A IKGETHELA**

Motho o na le boikgethelo. Ga go motswadi yo a sa dumego go bona ngwana wa gagwe a na le bokamoso bja go phadima. Ke ka fao o bonago motswadi a leka ka mešogofela go kgala mekgwa ya go tšwa tseleng bjalo ka go tla bošego le go se ngwale mešomo ya sekolo. Tšeo ka moka e le mediro ya go hloka hlomphe. Ngwana wa mohuta wo o hwetša a itirile sefofane bophelong ba gagwe. A dule a le lebelong. 5

Motswadi yo mongwe le yo mongwe o re go belega ngwana a mmea bophagamong, a mo godiša ka tshwanelo. Seo se ra gore o mo godiša ka lethabo, tshepho le kholofelo ya go bona dienywa tše kaone. O ekgafa go mo direla a lokologile. 10

Go re go tla bjang gore e be lehotšwana, setagwana le mmolayi ke mo kgakanego ya yena motswadi e bago gona. Ngwana o a ikgethela, a tle a gakanego bokamosong bja gagwe, ka ge a hlokile tsebe ka go ipotša gore ga a tsebe. O lahleditšwe. O ganne keletšo ya motswadi. Ka mantšu a mangwe, ba iphetošitše dihlogo tša malapa a go hloka dihlogo. 15

[Boitlhamelo]

- 5.1.1 Mafoko a a latelago a na le diphošo tša mopeleto le maswaodikga. A phošolle gore a balege. (4)
- (a) ... mediro ya go hloka hlomphe.  
(b) bophelong ba gagwe.  
(c) O ekgafa go mo direla a lokologile.  
(d) O ganne keletšo ya Motswadi.
- 5.1.2 Ngwalolla lefoko le la ka tlase ka go tšweletša lešalašupi la kgato ya pele ka maleba. (1)
- Ga go ngwana (yona) a sa kgonego. (1)
- 5.1.3 Ngwala lefoko le le latelago ka tumelo. ... ba ka se mo fihlelelego. (1)
- 5.1.4 Moselana wa -ana mo mantšung a temana ya 3 fao a ntshofaditšwego o laetša eng? (1)
- 5.1.5 Ngwalolla lefoko la go latela ka mokgwa wa lefokotharedi: (1)
- 'Motho o na le boikgethelo'

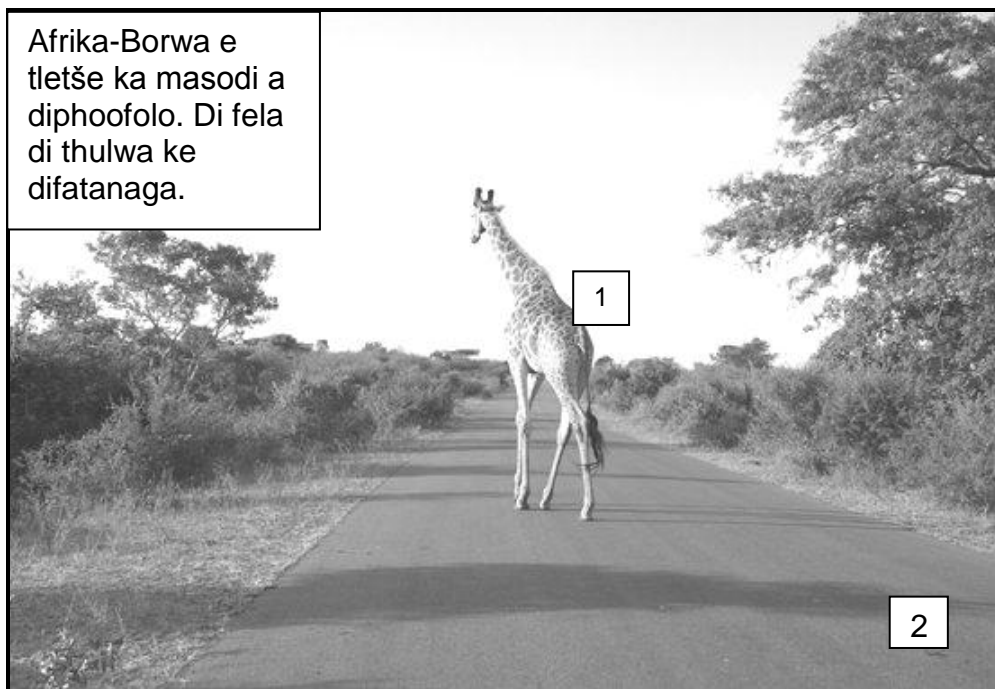
5.1.6 Go tšwa temaneng ya mathomo, tsopola leina la sedirišwa se se reetšwego go ya ka modiro wa sona o be o le šomiše lefokong. (2)

5.1.7 Efa sebopego sa leina le:  
'Setagwa' (2)

5.1.8 Tšweletša phapano ya tšhomišo ya mantšu ao a thaletšwego lefokong le le latelago:  
'Ka mantšu a mangwe, ba iphetošitše dihlogo tša malapa tša go hloka dihlogo' (2)

5.2 Lebelela seswantšho sa sengwalo se, le mantšu a sona, gore o tle o kgone go araba dipotšišo tšeo di latelago.

### SETŠWELETŠWA SA G



[Inthanete]

5.2.1 Kgetha karabo ya maleba.  
Lehlalošetšagotee la masodi ke ...  
A dithokgwa.  
B diruiwa.  
C dithaba.  
D mehlare. (1)

5.2.2 Ngwala lefoko le le latelago ka kganetšo  
'Afrika-Borwa e tletše ka masodi a diphoofolo.' (1)

- 5.2.3 Ngwala leadingwa leo le tšweletšwago ke nomoro ya 2 ka bontšing. (1)
- 5.2.4 Tšweletša modiro wo o dirwago ke phoofolo ya seswanšhong. (1)
- 5.2.5 Lefokong la ka fase, laetša lethuši o be o le šomiše lefokong bjalo ka lediri. (2)
- Di fela di thulwa ke difatanaga. [20]

**PALOMOKA YA KAROLO YA C: 40**

**PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 80**